

TARİH VE ZAMAN

Kök Bilgi

Geçmiş ve gelecek bilincine sahip tek varlık insandır. İnsanlığın bugünkü gelişmişlik düzeyi bir bilgi birikiminin sonucudur. İnsan tecrübelerini geçmişten edinir, bunu gelecek kuşağa aktarır. Bu şekilde bilgi birikimi bir zincirin halkası gibi bağlantılı olarak geleceğe aktarılır. Bunun için insan, tarih bilimine ihtiyaç duyar. Teknolojik imkânların gelişmesi insanların tarihe olan ilgisini artırmıştır.

Tarihçilerin ve Fikir Adamlarının Tarih Hakkında Düşünceleri

Herodot (MÖ 484-425): Tarih, insanların başından geçenleri kaydetme yoluyla edinilen bilgidir.

İbn Haldun (1337-1406): Tarih, geçmişti araştırarak ve olayların sebeplerini bulup ortaya koymaktır. Olayların ilkeleri incedir, nite-lik ve sebepleri hakkında bilgi derindir.

Leopold von Ranke (1795-1886): Tarih, hakikatte meydana gelmiş olaylarla ilgilidir. Gerçek belgelerde saklıdır. Gerçek, belgelerin eleştirilmesi ile ortaya çıkar. Belge yoksa tarih de yoktur.

John Henry Robinson (1796-1871): Tarih, insanın yeryüzünde görüldüğü andan itibaren yaptığı ya da düşündüğü her şeyi içerir.

Ahmet Cevdet Paşa (1822-1895): Tarih, bir olayın sadece filan tarihte olduğunu bilmek değil, geçmişte meydana gelen olayları değerlendirmek ve ders almaktır.

Edward Hallett Carr (1892-1982): Tarih, tarihçi ile olgular arasında kesintisiz karşılıklı bir etkileşim süreci, bugün ile geçmiş arasında bitmez bir diyalogdur.

Halil İnalcık (1916-2016): Gerçek bir tarih için kaynaklara gitmek, kaynakları iyi tenkit edip değerlendirmek gerekir.

Yorum: Tarih hakkında değişik tanım ve yorumlar yapılmıştır. Bu durum, görüş ve düşünce zenginliği olarak kabul edilmelidir. Tarihin konusu ve kapsamı çok geniştir. Tarihte farklı görüş ve düşünceye sahip düşünürler

olmasına rağmen bu düşünürlerin birleştiği noktalar şunlardır:

- Tarih, geçmişti inceler.
- Tarih, kaynaklara dayalıdır.
- Tarihin merkezinde insan vardır.
- Tarih, neden-sonuç ilişkisine dayalıdır.
- Tarihte eleştiri (tenkit) önemli bir unsurdur.

Tarih ve Tarihin Konusu

Arapça “errehâ” kökünden türeyen tarih “aya göre vakit tayin etmek, bir olayın meydana geldiği günü ve yılı, bunların rakamla yazılışını, bir şeyin oluş zamanını tespit etmek” gibi anlamlara gelmektedir.

Tarih, insanların geçmişteki her türlü faaliyetini, olayların birbiriyle olan ilişkilerini, sebep-sonuç belirterek, yer ve zaman göstere-rek, belgelere dayalı olarak inceleyen sosyal bir bilim dalıdır.

Tarih bilimi; geçmiş, insan, yer, zaman, neden-sonuç ilişkisi, belge ve objektiflik gibi kavramları içerir.

Tarihin konusu insandır ve insanı etkileyen siyasi, askerî, sosyal, ekonomik, kültürel, dinî olaylardır. Kısaca tarihin konusu; insanoğlunun meydana getirdiği faaliyetler, değişimler ve eserlerdir. Doğa olayları coğrafyanın konusu olmasına rağmen insanı ilgilendiriyorsa tarihin konusu içerisinde de değerlendirilir (Orta Asya göçleri, kuraklık gibi).

Siyasi	Kadeş Antlaşması
Askerî	Malazgirt Savaşı
Sosyal	Koronavirüs salgını
Ekonomi	Sanayi Devrimi
Kültürel	Yazının icadı
Dinî	İslamiyet'in doğuşu
Mimari	Sultanahmet Camisi

Bu gelişmelerin dışında deprem, volkanik patlama gibi insanın iradesi dışındaki gelişmeler de tarihin konusuna girer.

Model Soru

“Geçmişler geleceğe suyun suya benze- mesinden daha çok benzer.”

İbn Haldun'un bu sözü ile tarih hakkında söylenen aşağıdaki sözlerden hangisi arasında bir bağ kurulabilir?

- A) Tarih, geçmişten çok gelecek hakkında çıkarımda bulunur.
- B) Tarih araştırmalarında neden-sonuç ilişkisi ön planda tutulmalıdır.
- C) Tarih tekerrürden ibarettir.
- D) Tarih geçmişte yaşanmış olayları in- celer.
- E) Hafızasını kaybeden milletler mah- kûm olmaya muhtaçtır.

Geçmişlerin geleceğe benzemesi de- mek tarihî olayların birbirine benzer ol- ması demektir. Yani tarih tekerrürden ibarettir.

Doğru Seçenek C

İnsanoğlunun meydana getirdiği faali- yetler, değişimler ve eserler tarihin ko- nusuna girer.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi tarihin konusu içerisinde değeri- lendirilemez?

- A) Nemrut Gölü'nün oluşması
- B) Yazının icat edilmesi
- C) Orta Asya Türk göçlerinin yaşanması
- D) Koronavirüs salgınının dünyaya ya- yılması
- E) İslamiyet'in Orta Asya'da yayılması

Göl, dağ, kırgıbayır gibi yeryüzü şekille- ri coğrafyanın konusudur. Tarih biliminin inceleme alanına girmez.

Doğru Seçenek A

Tarihin çok farklı tanımları olmasına rağmen tarihçi ve düşünürlerin tanım ve yorumda ortak noktada birleştiği durumlar vardır.

Aşağıdakilerden hangisi tarihin tanım ve yorumlarında birleşen ortak noktalar arasında yer almaz?

- A) Tarihin geçmişi incelediği
- ☒ B) Eleştiriye (tenkit) gerek olmadığı
- C) Nedenselliğe muhtaç olduğu
- D) Belgelere (kaynak) dayandığı
- E) Merkezinde insanın yer aldığı

Tarihin çok farklı tanımlarının olmasına rağmen tanım ve yorumda birleştiği ortak noktada "eleştiriye gerek olmaması" düşüncesi etkili değildir. Tarihte eleştiri şarttır.

Doğru Seçenek B

Öğretmen, "Orta Asya'da yaşanan kuraklık ve kıtlık tarihin konusu değilken bu doğa olayı sonucundaki göçler neden tarihin konusu olabilir?" diye bir soru sormuştur.

Öğretmenin sorusuna aşağıdaki öğrencilerden hangisinin verdiği cevap doğrudur?

- ☒ A) **Ali:** Tarihin konusunun insan olması
- B) **Sude:** Tarihin geçmişi incelemesi
- C) **Buğra:** Tarihin belgelere dayalı olması
- D) **Ömer:** Tarihin çeşitli bilim dalları ile iş birliği yapması
- E) **Ahmet:** Tarihin objektifliğe dayalı olması

Kuraklık ve kıtlık tarihin konusu değildir. Bu doğa olayının insanı etkilemesi tarihin konusuna girer. Yani tarihin konusu insandır. İnsanın olmadığı yerde tarih de olmaz.

Doğru Seçenek A

Sıra Sende

1. Tarih; geçmişte yaşamış insanların birbirleriyle olan ilişkilerini yer ve zaman göstererek, neden-sonuç ilişkisi içerisinde objektif olarak inceleyen sosyal bir bilimdir.

Tarihin tanımı düşünüldüğünde aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Tarihin konusu savaş, göç, ticaret gibi faaliyetlerdir.
- B) Tarihte olaylar birbiri ile bağlantılıdır.
- C) Tarihi belgelerde yer ve zaman belirtilmelidir.
- D) Tarihi yapan ve yaşayan insandır.
- ☒ E) Tarih, doğa olaylarını inceleyen bir bilimdir.

2. Orta Asya'da yaşanan kuraklık ve kıtlık tarihin konusu değilken bu doğa olayı sonucundaki göçler tarihin konusudur.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Doğa olaylarının incelenmesi tarihin konusudur.
- B) Tarih ile coğrafya, doğa olaylarının incelenmesinde ortak sonuçlara ulaşır.
- ☒ C) Doğa olaylarının sonuçları insanı ilgilendiriyorsa tarihin konusudur.
- D) İklim değişiklikleri tarihin araştırılmasına engeldir.
- E) Tarih, doğa olaylarını incelerken coğrafyadan yardım alır.

3. İngiliz tarihçi Edward Carr, tarihin tanımı ile ilgili "Tarihçi ile olgular arasında ke-sintisiz bir karşılıklı etkileşim süreci, bugün ile geçmiş arasında bitmez bir diya-logdur." demiştir.

Bu tanımdan hareketle aşağıdaki çıkarımlardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Tarih, gelecekte çok geçmiş hakkında çıkarımda bulunma bilimidir.
- B) Tarihte ortaya konulan her bilgi mutlak doğru değildir.
- ☒ C) Tarih bir zincirin halkaları gibi neden-sonuç bağı ile birbirini etkiler.
- D) Tarihi olayların değerlendirilmesinde olayın incelendiği günün şartları dikkate alınmamalıdır.
- E) Tarih, ortaya çıkan belgeler ışığında yeniden değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.

4. Tarihi olay (İstanbul'un fethi) ve olgular (İstanbul'un İslamlaşması) düşünüldüğünde aşağıdakilerden hangisi tarihi olayın özelliklerinden biri değildir?

- A) Biricik ve özgündür.
- B) Yer ve zaman bildirir.
- C) Kısa süreli olup bitmiş gelişmelerdir.
- D) Başlangıç ve bitiş zamanı bellidir.
- ☒ E) Uzun sürede meydana gelen değişimlerdir.

5. Tarihin konusu insandır. İnsanın olmadığı yerde tarih de olmaz.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi tarihin konusu olamaz?

- A) Koronavirüs salgını
- ☒ B) Yağmurun oluşumu
- C) Orta Asya Türk göçleri
- D) Çernobil faciası
- E) Yazının icat edilmesi

Kök Bilgi

Tarih Biliminin Yöntemi

Tarih bilimi, olayları araştırmak için diğer bilimlerde olduğu gibi bazı yöntemler kullanılır. Tarihî yapan ve yaşayan insan olduğu için tarihî olayların aydınlatılmasında insanlardan kalma belgelere bakılmalıdır. Bu konuda doğa bilimlerinde uygulanan deney ve gözlem metodu ile tümevarım ve tümdengelim yöntemleri uygulanamaz. Bilimsel araştırma yöntemini kullanan tarihçi, elde ettiği bilgi ve belgeleri önce tasnif eder. Daha sonra bunları inceleyip değerlendirir. Böylece geçmiş aydınlatılmaya çalışılır.

Tarih biliminde tarihî bir olay nasıl araştırılır?

Bu soruya cevap vermek için şu yollar takip edilir:

Tarama (Kaynak arama)	Belge bulma
Tasnif (Sınıflandırma)	Belgeleri zaman, mekân ve konuya göre bölümlere ayırma
Tahlil (Çözümleme)	Elde edilen belgelerin yerliliğini tespit etme
Tenkit (Eleştiri)	Elde edilen belgelerin gerçek veya sahte olduğunu belirleme
Terkip (Sentez)	En doğru bilgiyi ortaya koyma ve eseri ortaya çıkarma

Tarih Biliminin Kaynakları

Tarihî araştırmaya kaynaklık eden her türlü belge ve malzemeye kaynak denir. Tarihçi, deney ve gözlem imkânına sahip olmadığı için geçmişi incelerken kaynak adı verilen tarihî belgelerden yararlanır. Kaynaklar ikiye ayrılır:

Birinci El Kaynak (Ana Kaynak): Olayın geçtiği döneme ait her türlü belge ve buluntulardır.

- Fermanlar

- Arkeolojik buluntular
- Paralar
- Kronikler

İkinci El Kaynak: Ana kaynaktan faydalanan olarak hazırlanan eserlerdir.

- Ders kitapları

Orhun Kitabeleri I. elden kaynak iken o kitabeler hakkında Prof. Dr. Muharrem Ergin tarafından yazılan "Orhun Kitabeleri" adlı eser ikinci el kaynaktır.

Türlerine Göre Kaynaklar

Sözlü Kaynaklar: Destanlar, Efsaneler, Menkıbeler, Mitoslar, Şiirler, Atasözleri

Yazılı Kaynaklar: Kitabeler, Tabletler, Paralar, Yıllıklar, Gazeteler, Beratlar, Şecereler

Görsel ve İşitsel Kaynaklar: Filmler, Videolar, Fotoğraflar, Resimler, Heykeller, Minyatürler, Ses Kasetleri

Tarihî Kalıntılar

- Arkeolojik bulgular
- Tarihsel eşya ve nesneler (binalar, silahlar, giysiler, ev eşyaları, üretim araçları)

Tarihî bir olayın aydınlatılmasında yazılı kaynaklar sözlü kaynaklara göre daha güvenilir kaynaklardır.

Tarihi fen bilimlerinden ve bazı beşerî bilimlerden ayıran özellikler şunlardır:

- Genellemelerin yapılmaması
- Nedenlerin tekrar etmemesi
- Geçmiş kaynaklarla açıklaması
- Yaşanmış olayları incelemesi

Model Soru

Ben Ali, İstanbulluyum. Hafta sonu babamla İstanbul Arkeoloji Müzesine gittim. Burada eski paralar, fermanlar, elbisesler, silahlar gördüm. Arkeolojik eserler ile ilgili tanıtım broşürü aldım. Ne kadar güzel eserler vardı anlatamam. Bu eserler içerisinde en çok hoşuma giden ise orijinal Kadeş Antlaşması tabletiydi.

Ali'nin yaptığı müze ziyareti ile ilgili,

- I. Kadeş Antlaşması tableti birinci el kaynaktır.
- II. Ali'nin aldığı tanıtım broşürü ikinci el kaynaktır.
- III. Ali, müzede yazılı ve tarihî eşyaları görmüştür.

yargılarından hangileri söylenebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) II ve III E) I, II ve III

Ali gittiği müzede yazılı, tarihî eşyaları görmüştür. Bu müzede aldığı broşür ikinci el kaynaktır. Kadeş Antlaşması tableti ise birinci el kaynaktır.

Doğru Seçenek E

Aşağıdakilerden hangisi daha güvenilir bir belgedir?

- A) Efsane B) Destan
C) Tablet D) Menkıbe
E) Mitolojik hikâye

Tabletler yazılı belgelerdir. Yazılı belgeler sözlü belgelere göre daha güvenilir bilgiler içerir.

Doğru Seçenek C

Sosyal bir bilim olan tarih, bilinmeye yönelerek onu kendi yöntemleriyle keşfetmeye ve bilimsel bilgiyi ortaya çıkarmaya çalışır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi tarihin bilinmeyi ortaya çıkarmak için uyguladığı bir yöntem olamaz?

- A) Kaynaklara başvurma
- ☒ B) Deney ve gözlem yapma
- C) Belgelerin doğruluğunu tenkit etme
- D) Birden fazla kaynak bulmaya çalışma
- E) Birinci el ve yazılı kaynaklar arama

Tarihin bilinmeyi ortaya çıkarması demek tarihî bir olayı bilimsel olarak olduğu gibi ortaya çıkarmak demektir. Bu süreçte deney ve gözleme yer verilmez. Bu metotlar doğa bilimlerinde geçerlidir.

Doğru Seçenek B

Başak, “Öğretmenim tarih ders kitabının arkasında yararlanılan birçok kaynak yazıyor. Bu ders kitabı yazılı ve birinci el bir kaynak değil midir?” diye bir soru sormuştur.

Başak’ın sorusuna öğretmenin aşağıdaki cevaplardan hangisini vermesi gerekir?

- ☒ A) Yazılı bir kaynaktır ama birinci el değil ikinci el kaynaktır.
- B) Hem yazılı hem de birinci el kaynaktır.
- C) Değişik kaynaklardan alıntı yapıldığı için ders kitapları birinci el kaynaktır.
- D) Her yazılı kaynak birinci el kaynaktır.
- E) Ders kitaplarının tamamı birinci el kaynaklara bakılarak yazılır.

Başak’ın sorusuna öğretmenin verebileceği en uygun cevap “Ders kitapları yazılıdır ama birinci el değil ikinci el kaynaktır.” şeklinde olmalıdır.

Doğru Seçenek A

Sıra Sende

1. Aşağıdaki kaynaklardan hangisi yazılı kaynaklar arasında yer almaz?

- A) Ferman
- ☒ B) Efsane
- C) Sikke
- D) Dergi
- E) Tablet

2. Tarihî bir olay hakkında araştırma yapmak isteyen bir araştırmacı, öncelikle kaynak araması yapmalı ve sistematik bir araştırma ile en doğru bilgiye ulaşmalıdır.

Buna göre araştırmacının sistematik olarak takip edeceği yol aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

- ☒ A) Tasnif - Tahlil - Tenkit - Sentez
- B) Çözümleme - Terkip - Sınıflandırma - Tahlil
- C) Terkip - Tenkit - Tahlil - Tasnif
- D) Tasnif - Tenkit - Terkip - Tahlil
- E) Eleştiri - Sınıflandırma - Çözümleme - Sentez

**3. I. Hitit kral yıllıkları
II. Kayseri Kültepe tabletleri
III. Orhun Kitabeleri**

Yukarıda verilen kaynaklardan hangilerinin “ana kaynak” olduğu söylenebilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve III
- ☒ E) I, II ve III

4. Tarih, geçmişte yaşanan olayları doğru bir şekilde analiz ederek sonuca ulaştırmayı amaç edinmiş bir bilimdir.

Bu amaca ulaşmak isteyen tarihçinin;

- I. deney ve gözlem yapma,
- II. tarihin yöntemine uygun çalışma yapma,
- III. kaynak taraması yapma

çalışmalarından hangilerini hayata geçirmesi beklenir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- ☒ D) II ve III
- E) I, II ve III

5. Tarih araştırmalarında en güvenilir kaynak yazılı kaynaklardır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisinin yazılı kaynak olduğu söylenemez?

- A) Şecereler (soy kütükleri)
- B) Kitabeler (yazıtlar)
- C) Seyahatnameler
- ☒ D) Mitoslar (mit)
- E) Otobiyografiler

6. Tarihî devirler yazı ile başladığına göre aşağıdaki kaynaklardan hangisi tarihî devirler hakkında bilgiler içermez?

- A) Para
- B) Ferman
- C) Arşiv vesikaları
- ☒ D) Efsane
- E) Gazete

Kök Bilgi

Her bilim dalı, çalışmaları sırasında başka bilim dallarının verilerine ve yöntemlerine ihtiyaç duyar.

Tarihin “Neden?” sorusunu sorması olayların sorgulanmasını ve araştırılmasını zorunlu hâle getirmiştir. Tarihin, insanın yaptığı faaliyetleri her yönüyle incelemek istemesi farklı bilimlerden yardım almasını zorunlu kılmış; tarihî olayların tekrarının olmaması deney ve gözlem metodunu imkânsız duruma getirmiştir. Bundan dolayı tarihçi; coğrafya, kronoloji, istatistik, etnografya, sanat tarihi, arkeoloji gibi birçok bilim dalının yönteminden ve bulgularından yararlanır.

Tarihî yapan ve yaşayan insandır. Bundan dolayı insanlardan kalma çok çeşitli belge ve bulgu vardır. Bu belge ve bulgular tarihçilerin çeşitli bilim dalları ile iş birliği yapmasını zorunlu kılmıştır.

Bilim Dalları	Açıklaması
Arkeoloji	Kazılar yaparak tarihe belge hazırlayan bilim dalıdır. Özellikle yazılı kaynakların olmadığı dönemlerin aydınlatılması açısından önemlidir.
Kronoloji	Zaman bilimidir. Tarihî olayların gerçekleştiği zamanı belirler. Olayların meydana geldiği tarihin bilinmesi, olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmasına yardımcı olur.
Coğrafya	Yer bilimidir. İnsan ve mekânın karşılıklı etkileşimini araştırır.
Paleografi	Yazıları, alfabeleri ve bunların zaman içindeki değişimlerini inceler.

Epigrafi	Tarihî yapılar, mezar taşları ve kitabelerin üzerindeki yazıları inceleyen bilim dalıdır. • Filoloji ve paleografi bilimleriyle iş birliği içerisinde çalışır.
Nümismatik (Meskukat)	Paraları inceleyen bilim dalıdır. Para üzerinde yer alan bazı yazılar, devlet, hükümdar, devletin mali gücü gibi konularda tarihçiye önemli ipuçları verebilir.
Etnografya	Toplumların öz kültürlerini (örf, âdet, gelenek ve yaşayış) inceleyen bilim dalıdır.
Antropoloji	İnsan ırklarını inceleyen bilim dalıdır. İnsanın iskelet, kafatası gibi fiziki yapısını araştırarak antropoloji, insanlık tarihinin en eski dönemlerinin aydınlatılmasında yardımcı olur.
Filoloji	Dünyada dillerin zaman içinde geçirdiği değişimi ve diller arası akrabalık bağlarını ortaya çıkarır.
Sosyoloji	Toplumsal olayların bağlı olduğu genel kuralları, toplumların oluşturdukları kurum ve kuruluşların insan ve toplum yaşamına etkilerini inceler.
Diplomasi	Belgeleri tür, şekil ve içerik bakımından değerlendiren bilim dalıdır.
Kimya	Karbon 14 yöntemi ile tarihî nesnelerin yaşını hesaplayarak tarihe yardımcı olur.
Heraldik	Armaları inceleyen bilim dalıdır.

Model Soru

Tarihî bir ören yerinde yapılan kazılar sırasında değişik devletlere ait bakır, gümüş ve altın paralar bulunmuştur.

Bu paralara bakılarak aşağıdaki bilgilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Devletin mali gücü
- B) Kullanılan alfabe
- ☒ C) Ticaret yapılan devlet sayısı
- D) Basılma tarihi ve yeri
- E) Kullanılan yazı ve dil yapısı

Kazılarda elde edilen paralara bakılarak devletin ticaret yaptığı devlet sayısına ulaşamaz. Devletin mali gücü, alfabe, basılma tarihi ve yeri, yazı ve dil yapısı hakkında bilgilere ulaşılabilir.

Doğru Seçenek C

Tarih dersinde Süleyman Bey, “Yazın çok sıcak, kışın çok soğuk olan bölgelerde yaşayan insanlar sağlam vücutlu, cesur, azimli ve iradeli kişilerdir.” demiştir.

Süleyman Bey, bu ifadesinde aşağıdaki bilim dallarından hangisinin toplum üzerindeki etkisine vurgu yapmıştır?

- A) Kimya
- B) Arkeoloji
- C) Epigrafi
- D) Heraldik
- ☒ E) Coğrafya

Coğrafya, insan ve mekânın karşılıklı etkileşimini araştırır. Bu soruda coğrafyanın insan yapısı üzerindeki etkisine vurgu yapılmıştır.

Doğru Seçenek E

1984 yılında Antalya'nın Elmalı ilçesi- nin Bayındır köyünde kaçak kazılar so- nucunda 1900 adet gümüş sikke bu- lunmuştur. Bu sikkeler MÖ V. yüzyılda Perslere karşı birleşen Yunan şehir dev- letleri tarafından bastırılmıştır.

Bu bilgilere ulaşmak için tarihçi, aşağıdaki bilim dallarının öncelikle hangisinden faydalanmıştır?

- A) Nüsmatik B) Diploması
C) Epigrafi D) Etnografya
E) Sicilografı

Sikke para demektir. Tarih içerisinde ba- sılan paraları nüsmatik incelemiştir.

Doğru Seçenek A

Burak ailesi ile Moğolistan'a tatile gider. Bu tatil sırasında Orhun Kitabelerini gör- mek isteyen Burak, babası ile Höşöö Tsaydam Müzesine gider. Burada fotoğ- raflar çeker ve çektiği fotoğrafları daha sonra öğretmenine gösterir. Öğretmeni Burak'a "Bu kitabelerin okunması konu- sunda tarihçiler hangi bilim dalları ile iş birliği yapmıştır?" diye bir soru sorar.

Burak, öğretmenin sorduğu soruya cevap olarak;

- I. filoloji,
II. paleografı,
III. epigrafi

bilim dallarından hangilerini söylerse daha doğru olur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) I, II ve III

Orhun Kitabelerinin incelenmesi sırasın- da tarihçiler paleografya, filoloji ve epig- rafi ile iş birliği yapmıştır. Kitabelerin dil yapısı konusunda filoloji, yazı ile ilgili pa- leografya bilimi ile iş birliği yapılmıştır.

Doğru Seçenek E

Sıra Sende

1. Bir ören yerinde yapılan kazılarda; insan iskeletleri, paralar, üzerinde yazı bulu- nan levhalar, çanak ve çömlekler, hay- van motifleri ile bezenmiş halılar çıkartıl- mıştır.

Bu buluntuları incelemek isteyen araştırmacıların aşağıdaki bilim dalla- rının hangisinden yardım alması bek- lenemez?

- A) Arkeoloji B) Nüsmatik
C) Epigrafi D) Etnografya
E) Antropoloji

2. Tarih öğretmeni, "Türkçe, Ural-Altay dil ailesinin Altay koluna bağlı, sondan ek- lemeli bir dildir." demiştir.

Öğretmenin bu açıklaması, aşağıda- ki bilim dallarından hangisinin önemli çalışmalar yaptığını gösterir?

- A) Filoloji B) Diploması
C) Epigrafi D) Heraldik
E) Kronoloji

3.

MÖ 1280 tarihli Kadeş Antlaşması met- nini inceleyen Buse, bu antlaşmanın içe- riği hakkında bilgi almak için bir dizi çalış- ma yapmış ve birçok bilgiye ulaşmıştır.

Buse'nin Kadeş Antlaşması hakkında ulaştığı bilgileri aşağıdaki bilim dal- larından hangisinin ortaya koyması beklenemez?

- A) Paleografı B) Diploması
C) Filoloji D) Kronoloji
E) Antropoloji

4. Yazının kullanıldığı dönemlere tarihî de- virler denir. Bu dönemden para, tablet, kitabe, ferman, berat gibi birçok kalıntı- lara rastlanmıştır.

Bu kalıntılar aşağıdaki bilim dalların- dan hangisinin inceleme alanına gir- mez?

- A) Diploması B) Paleografı
C) Nüsmatik D) Antropoloji
E) Filoloji

5. I. Arkeoloji
II. Etnografya
III. Nüsmatik

Yukarıda verilen tarihe yardımcı bi- lim dallarından hangileri toplumların daha çok sosyoekonomik yapıları ile ilgilenir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

6. Tarihî yapan ve yaşayan insandır. Ta- rihî süreç içerisinde insandan kalma bir- çok eser; deniz, göl veya toprak altında kalmış ve gün yüzüne çıkartılmayı bek- lemektedir. Bu eserler; paradan heyke- le, anıttan kitabeye, silahtan haliya kadar çok çeşitlidir. Bu eserlerin gün yüzüne çı- kartılması incelenmesini de zorunlu kılar.

Bu durumun, tarihçileri aşağıdakiler- den hangisine yöneltmesi beklenir?

- A) Tümevarım ve tümdengelim yöntem- lerini uygulama
B) Değişik bilim dalları ile iş birliği yap- ma
C) Deney ve gözlem yapma
D) Kural ve formül kullanma
E) Tenkit yapmadan genellemelerde bulunma

Neden Tarih?

Kök Bilgi

Tarih, milletlerin ortak hafızasıdır. Millî ve toplumsal kimliğin oluşmasında, insanın kendini tanıyıp bilmesinde tarihin rolü çok büyüktür.

Tarih, insanın kim olduğunu ortaya koyan ve insanın özgün kimliğini oluşturan bir bilimdir.

Kimlik: İnsanların düşünme, kendilerini ifade etme, geliştirme biçimlerinin değişmez karakteridir. Kimlik yoksa toplumsal devamlılık da yoktur. Tarih, kimliğin oluşumunda hafızanın destekçisidir. Bilgi birikiminin geleceğe taşınmasında bir lokomotifir.

Millî ve Toplumsal Kimlik

Tarih, bireylere yaşadığı toplumun geçmişini öğretmek için kişinin kendi milletine aidiyet duygusuyla bağlanmasını sağlar.

Millî ve toplumsal kimliğin oluşmasında dil ana etkindir.

Millî ve toplumsal birlik için tarih bilincinin oluşması şarttır.

Tarih bilincinin oluşması;

- insanların kendilerine ve dünyadaki değişimlere uyum sağlaması,
- eleştirel değerlendirme yetisinin gelişmesi,
- tarihî metinlerin analizinde doğru-yanlış ayrımının yapılabilmesi,
- araştırma ve kanıt kullanma becerisinin gelişmesi,
- sorgulama ve eleştirel düşünme becerisinin gelişmesi,
- olay ve olgular arasında neden ve sonuç bağının doğru kurulması,
- çok yönlü düşünme (algılama, araştırma, anlama, yorumlama),
- toplumda manevi değerlerin ve ahlak şuurunun gelişmesi,
- tarihsel empatinin ortaya çıkması,
- toplumun ortak kültürel değerlerinin bilinmesini sağlamıştır.

Tarih, geçmişin ışığında bugünün anlaşılmasını ve yarına yön verilmesini sağlar. Böylelikle toplumlar gelecekle ilgili doğru planlama yapabilirler. Birlik ve beraberlik duygusunun gelişmesinde tarih önemli rol oynar.

Tarihe Nereden Bakılmalı?

Tarihte bazı olayların değerlendirilmesi bugünün bakış açısıyla ve değer yargıları ile olmamalıdır. Tarihî olaylar meydana geldiği yerin ve dönemin özelliklerini yansıtır. Kölelik, kardeş katli vb. gelişmeler değerlendirilirken olayın yaşandığı çağın ruhu dikkate alınmalıdır. Uzun yıllar önce yaşanmış bir olayı bugünün değer yargıları ile değerlendirmek tarihî bir hata olur. Tarihe objektif bir gözle ve dönemin şartları dikkate alınarak bakılmalıdır.

Model Soru

II. Mehmet Dönemi'nde kardeş katli konusunda bilgi veren Süleyman Bey, ders çıkışında öğrencisinin konuyla ilgili açıklamasına dikkat kesilir.

Öğrenci, "Öğretmenim, II. Mehmet Dönemi'nde halk oylaması ile tahta geçecek kişiler seçilmeliydi. Kardeş katli olmamalıydı." der.

Öğrencinin bu düşüncesine karşılık öğretmen aşağıdakilerden hangisini söylerse öğrenci, tarihî olaylara doğru bakış açısı geliştirir?

- A) Tarihî olaylar incelendiği dönemin ruhunu taşır.
- B) Her tarihî olay, bugünden de izler taşır.
- ☒ C) Tarihî olaylar kendi döneminin şartlarına göre değerlendirilmelidir.
- D) Uzun yıllar önce yaşanan gelişmeler bugünün değer yargıları ile açıklanmalıdır.
- E) Bir olay hakkında tek bir yorum tarihî açıdan yeterlidir.

Tarihî bir olay ve gelişme, incelendiği günün değil olayın yaşandığı günün şartları ile değerlendirilmelidir.

Doğru Seçenek C

- I. Sen kimsin?
- II. Dünyayı anlama, gelecekle ilgili planlar yapmamıza yardımcı bilim hangisidir?
- III. Millî ve toplumsal kimliği ne güçlendirir?

Yukarıda verilen sorulardan hangilerine tarih bilimi cevap verebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) I ve II ☒ E) I, II ve III

Tarih; kimliğin oluşmasına, dünyayı anlamaya ve kişinin kendini tanımasına yardımcı olur.

Doğru Seçenek E

Mustafa Kemal Atatürk "Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır." demiştir.

Mustafa Kemal Atatürk bu sözü ile aşağıdakilerden hangisinin önemine vurgu yapmıştır?

- A) Ulusal egemenlik anlayışına
- B) Objektif tarih yazıcılığına
- C) Coğrafi birlikteliğin tarih üzerindeki etkisine
- ☒ D) Tarih öğrenmenin kimlik üzerindeki etkisine
- E) Tarihin yardımcı bilim dalları ile iş birliğine

Mustafa Kemal, geçmişi inceleyerek Türk gençliğinin millî kimliğinin güçleneceğine vurgu yapmıştır.

Doğru Seçenek D

Tarih öğreniminin insana sağladığı faydalar arasında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- A) Sorgulama ve eleştirel düşünme
- B) Çok yönlü düşünme
- C) Değişim ve sürekliliği algılama
- ☒ D) Zamana bağlı değişimlere direnme
- E) Tarihsel empati

Tarih, zamana bağlı değişimlere uyum sağlanmasına yardımcı olur.

Doğru Seçenek D

Sıra Sende

1. Tarih bilinci, bireyin gerek sosyalleşmesinin gerek kendi yaşam deneyimlerinin etkisiyle tarihin farkında olmasıdır.

Bu anlayışın kişiye aşağıdaki becerilerden hangisini kazandırdığı söyle-nemez?

- A) Kronolojik düşünme
- ☒ B) Deney ve gözlem yapma
- C) İçinde yaşadığı dünyayı anlama
- D) Ülkeyi ve dünyayı anlama
- E) Araştırma ve kanıt kullanma

2. Tarih dersinde öğretmen, "Eski toplumların çoğunda müşterek bir kurum olan kölelik, varlığını binlerce yıl sürdürmüştür. Bütün milletlerde köle sahiplerinin, köleleri üzerinde hayat ve ölüm hakkına sahip olduğunu açıkça görebiliriz." demiştir.

Bu açıklama karşısında Buse, "Öğretmenim, bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Kölelik çok saçma, anlam veremiyorum." demiştir.

Buse'nin bu açıklamasına karşılık tarih öğretmeni,

- I. Tarihî bir gelişme, yaşandığı çağın ve toplumun ruhunu taşımaktadır.
- II. Tarihî gelişmeleri doğru anlamak için incelendiği günün koşulları dikkate alınmalıdır.
- III. Kölelik sistemini uygulayan toplumlar o günün değer yargıları ile değerlendirilmelidir.

ifadelerinden hangilerini söylerse tarihî olaylara karşı doğru bir bakış açısı geliştirmiş olur?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- ☒ D) I ve III
- E) I, II ve III

3. Geçmiş ve gelecek bilincine sahip tek varlık olan insan, tecrübelerini geçmişten cesaretle alarak öğrenir ve bunu gelecek nesillere aktarır.

Buna göre,

- I. İnsanların bugün ulaştığı gelişmişlik düzeyi bir tecrübe birikiminin ürünüdür.
- II. Tarih bir zincirin halkaları gibi birbirine neden-sonuç bağı ile bağlıdır.
- III. Tarih biliminin amacı geçmiş değil gelecek hakkında çıkarımda bulunmaktır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- ☒ C) I ve II
- D) II ve III
- E) I, II ve III

4. Tarihî olaylar ele alınırken tarihî bilgilerin kendi döneminin şartlarına göre değerlendirilmesi gerekir. Uzun yıllar önce yaşanmış bir olayın bugünün bakış açısı ile ele alınması doğru değildir.

Parçada altı çizili ifadenin tarihçilere aşağıdakilerden hangisini kazandırması beklenir?

- A) Ulusal kimliği güçlendirme
- B) Yaşam deneyimi kazandırma
- ☒ C) Tarihî gelişmelere doğru bakış açısı kazandırma
- D) Kronolojik tarih bilinci kazandırma
- E) Eleştirel değerlendirmeyi engelleme

5. Millî ve toplumsal kimliğin oluşmasında ana etken aşağıdakilerden hangisidir?

- ☒ A) Dil
- B) Din
- C) Musiki
- D) Ülkü birliği
- E) Devlet yapıları

Zamanın Taksimi

Kök Bilgi

Zaman, insan zihnini en fazla meşgul eden konulardan biridir. Hayatı anlık yaşayan ilk insanların, tek tanrılı dinlerin ortaya çıkışı ile zaman anlayışı da değişmiştir.

Zamanın Taksimi: Takvim

- İnsanlar; günlük hayatını kolaylaştırmak, dinî ve tarımsal ihtiyaçlarını karşılayabilmek, vaktini daha verimli kullanabilmek için zamanı parçalara ayırma gereği hissetmiştir. Böylece takvim denilen bir icat ortaya çıkmıştır.
- Takvim; zamanı günlere, aylara, yıllara bölerek ölçmeye yarar. İnsanlar 6000 yıldır takvim kullanmışlar ve kullanmaya devam etmektedirler. Tarihte Sümer, Babil, Mısır, Yunan, İbrani, Aztek, Roma, Maya, Çin, Tibet, Türk ve Araplar takvim kullanmışlardır.
- İnsanlar Ay'ın ve Güneş'in hareketlerini takvim hazırlarken dikkate almışlardır.

Ay yılı: Ay'ın Dünya etrafında on iki defa dönme süresi esas alınmıştır. Bir yıl 354 gündür.

Güneş yılı: Dünya'nın Güneş etrafındaki bir defalık dönme süresi esas alınmıştır. Bir yıl 365 gün 6 saattir.

Tarihte takvim oluşturan milletler kendilerini derinden etkileyen olayları takvim başlangıcı yapmışlardır.

Türklerin Kullandıkları Takvimler

12 Hayvanlı Türk Takvimi

- Her yıl bir hayvan adıyla anılır.
- 1 yıl, 365 gün 5 saattir.

Hicri Takvim

- H. Ömer Dönemi'nde oluşturulmuştur.
- Hicreti (622) başlangıç yılı olarak esas almıştır. Ay yılı esaslıdır.

Celâli Takvimi

Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah tarafından yaptırılmıştır. Başlangıç tarihî olarak 1079 yılı kabul edilmiştir. Mali alanda kullanılmıştır. Babür Devleti tarafından da kullanılmıştır.

Rumi Takvim

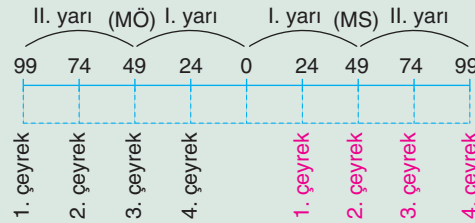
Osmanlı Devleti'nde mali işlerde aksama olmaması için 1839 yılından itibaren kullanılmıştır.

Miladi Takvim

Günümüzde en yaygın kullanılan takvim sistemidir. Bir yıl, 365 gün 6 saattir. Güneş yılı esaslıdır. Başlangıç milattır. Bu takvimin temelini Mısırlılar atmıştır.

Tarihin Dönemlendirilmesi: Yüzyıl, Çağ

Geçmişin incelenmesini ve öğrenimini kolaylaştırmak için tarih dönemlendirilmiştir. Bu dönemlendirme yüzer yıllık dilimlere ayrılır. Yüzyıl hesaplamasında milat esas alınır.

- Yüzyıl hesaplamasında verilen sayı 1 ve 2 basamaklı ise 1. yüzyıldadır. (30 = 1. yy.)
- Üç basamaklı bir sayı ise yüzler basamağına, dört basamaklı bir sayı ise yüzler ve binler basamağına bir eklenir.
1453 = 15 yy. II. yarısı, 3. çeyrekte yer alır.
MÖ 1210 = 13 yy. I. yarısı, 4. çeyrekte yer alır.

Tarihin çağlara ayrılmasında (İlk Çağ, Orta Çağ gibi) Avrupa tarihçileri öznel davranmışlardır. Batı Roma'nın yıkılışı, matbaanın icadı gibi olayları esas almışlardır. Türk tarihi ile örtüşmemektedir.

Model Soru

Tarih boyunca toplumların kendileri için önemli gördükleri olayları takvimlerine başlangıç yapmalarında;

- I. dinî,
- II. kültürel,
- III. spor

faaliyetlerinden hangilerinin etkili olduğu söylenebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III **(E) I, II ve III**

Tarih boyunca toplumlar kendileri için önemli gördüğü gelişmeleri takvim başlangıcı yapmışlardır. Müslümanlar hicreti (622), Hristiyanlar Hz. İsa'nın doğumunu, İbraniler yaratılış yılını (MÖ 3761), Yunanlar ilk olimpiyat oyunlarının yapıldığı MÖ 776'yı takvim başlangıcı almışlardır.

Doğru Seçenek E

- Türklerin kullandığı ilk takvimdir.
- Aylar sayılarla belirtilmiştir.
- Türklerden başka Tibetliler ve Çinliler kullanmıştır.

Özellikleri verilen takvim aşağıdaki-lerden hangisidir?

- (A)** 12 hayvanlı Türk takvimi
B) Celâli takvimi
C) Rumi takvim
D) Miladi takvim
E) Hicri takvim

Türklerin kullandığı ilk ulusal takvim, 12 hayvanlı Türk takvimidir. Bu takvimi Çinliler ve Tibetliler de kullanmıştır.

Doğru Seçenek A

İnsanlar yaklaşık 6000 yıldan beri takvim kullanmıştır. İbraniler MÖ 3761'deki yaratılış yılını, Yunanlar ilk olimpiyat oyunlarının yapıldığı MÖ 776'yı, Hristiyanlar Hz. İsa'nın doğumu olan sıfırı, Müslümanlar 622'de Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretini takvimlerine başlangıç almışlardır.

Bu bilgiye bakılarak,

- I. Toplumlar yaşamları için önemli gördüğü olayları takvim başlangıcı olarak almışlardır.
- II. Dinî inanışlar takvimlerin hazırlanmasında önemli yer tutar.
- III. Güneş yılı esaslı takvimlerin temelini İbraniler atmıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
☒ D) I ve II E) I, II ve III

Toplumlar kendisi için önemli gördüğü olayları (hicret, Hz. İsa'nın doğumu, olimpiyatlar gibi) takvim başlangıcı yapmışlardır. Dinî inanışlar da takvim başlangıçlarında etkilidir.

Doğru Seçenek D

- I. Rumi
- II. Celâli
- III. Miladi

Yukarıda verilen takvimlerden hangileri Osmanlı Devleti'nde XVIII. yüzyıldan itibaren mali işlerin aksamaması için kullanılmıştır?

- ☒ A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

Osmanlı Devleti'nde 1839 yılından itibaren mali işlerin aksamaması için Rumi takvim kullanılmıştır.

Doğru Seçenek A

Sıra Sende

1. Tarihî süreç düşünüldüğünde Türklerin hicri, Rumi, Celâli ve miladi takvimleri kullandıkları görülür.

Türklerin çeşitli takvimler kullanmalarında aşağıdakilerden hangisinin etkisi olmamıştır?

- A) Günlük hayatı kolaylaştırma isteğinin
B) Farklı toplumlarla etkileşim kurulmasının
☒ C) Yazının Sümerler tarafından icat edilmesinin
D) Dinî gün ve geceleri doğru öğrenme isteğinin
E) Mali ve ticari hayatı düzenleme gerekliliğinin

2. Hristiyanlar Hz. İsa'nın doğumu olan sıfırı takvim başlangıcı olarak alırlar. Sayılar Hz. İsa'nın doğumuna kadar küçülmek gelir, Hz. İsa'nın doğumundan sonra büyüyerek günümüze kadar ulaşır.

Buna göre aşağıdaki sayılardan hangisi Hz. İsa'nın doğumuna daha uzaktır?

- ☒ A) MÖ 1280 B) 208 C) MÖ 222
D) MÖ 1000 E) 375

3. Aşağıdakilerden hangisi İslamiyet öncesinde Türklerin gök bilimi ile ilgilendiklerini gösterir?

- A) Kâğıt ve matbaanın kullanılması
☒ B) On iki hayvanlı Türk takviminin icat edilmesi
C) Konar göçer bir yaşam sürdürülmesi
D) Gök Tanrı inancının benimsenmesi
E) Hayvancılığın önemli bir ekonomik uğraş olması

4. İnsanlar yaklaşık 6000 yıldan beri takvim kullanmışlardır. Sümerler, Babilliler, Mısırlılar, Yunanlar, İbraniler, Türkler, Romalılar, Araplar çeşitli takvimler meydana getirmişlerdir. Bazı topluluklar ay yılını bazıları ise güneş yılını esas almışlardır.

Buna göre,

- I. İnsanlar zamanı gün, ay, yıl gibi periyotlara ayırmışlardır.
- II. Bazı topluluklar Ay'ın Dünya'nın etrafındaki hareketlerini dikkate almışlardır.
- III. İnsan, hayatını kolaylaştırmaya çalışmıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II ☒ E) I, II ve III

5. Tarih Öğretmeni Sevil Hanım, "Sevgili gençler, Güneş yılı Dünya'nın Güneş etrafındaki bir tur dönüşünü esas alır. Bu süre 365 gün 6 saattir." dedikten sonra öğrencilerine "Türklerin kullandığı güneş yılı esaslı takvimler hangileridir?" diye bir soru sormuştur.

Sevil Öğretmen'in sorusuna verilen aşağıdaki öğrenci cevaplarından hangisi doğru değildir?

- A) **Betül:** On iki hayvanlı Türk takvimi
B) **Anıl:** Rumi takvim
☒ C) **Haydar:** Hicri takvim
D) **Buse:** Celâli takvimi
E) **Ömer:** Miladi takvim

6. Tarihin kaydını tutmak ve zamanı anlamlandırmak isteyen insanoğlunun hayatını aşağıdakilerden hangisi kolaylaştırmıştır?

- ☒ A) Yazı B) Matbaa C) Pusula
D) Hukuk E) Mimari